

Requirements for the popular Evolution the legislative system of the Islamic Republic of Iran based on the views and ideas of Imam Khamenei (as)

Mohammadhassan Hosseinzadeh¹, Hamed Hosseinzadeh²

strategic sciences phd, Department of Strategic Management, University and Supreme Institute of National Defense and Strategic Research
Tehran, Iran, danesh2061@gmail.com

² political science phd, Department of Political Science and International Relations, Islamic Azad university
Shahrood, Iran, Hosseinzadeh1989@gmail.com

Abstract. Governance based on and by law has always been one of the most important goals of the rulers in the Islamic Republic of Iran. But despite much effort and substantial achievements, there are still widespread shortcomings in the legislative system that have naturally led to widespread dissatisfaction. Therefore, it seems that the current form of the legislative system at the beginning of the second step of the revolution needs to be redesigned and seriously pathological. The aim of the researchers in this article is to identify the Requirements for the popular Evolution the legislative system of the Islamic Republic of Iran. This research, which has been written with a critical approach and a survey method and has used both library and field methods to collect information, has relied on the views of Imam Khamenei (as) as the basic views. The statistical population of the study consists of 75 experts in public law, political science and other related sciences During the research process, they were first identified through the snowball method and after interviewing and receiving their opinions on the subject, they were considered as a statistical population. The findings of the research show that if the public demand and supervision, which in Islamic rule is known as enjoining the good and forbidding the evil, and in the eighth principle of the constitution is the duty of the people And Imam Khamenei (as) has repeatedly and in various statements and repeatedly addressed its importance and necessity, in the form of a popular-elite, coherent and purposeful organization to be done, many of the ills of the legislative system will be eliminated. In the research conclusion section, the requirements of these popular organizations are listed.

Keywords: Legislation, constitution, governance, model.

الزامات تحول مردم پایه نظام قانون گذاری جمهوری اسلامی ایران بر اساس آراء و اندیشه های امام خامنه ای (مدظله العالی)

محمدحسن حسین زاده^۱، حامد حسین زاده^۲

۱- دکترای علوم راهبردی، گروه مدیریت راهبردی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، تهران، ایران.
۲- دکترای علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران.

چکیده

حکمرانی بر اساس و به وسیله قوانین، همواره از مهم ترین اهداف حکمرانان در ج.ا.ا. عنوان شده است. اما علی رغم تلاش های بسیار صورت گرفته و دستاوردهای اساسی و قابل اعتنا، هنوز هم نارسایی های گسترده ای در نظام قانون گذاری دیده می شود که طبیعتاً نارضایتی های گسترده ای را نیز به دنبال داشته است. لذا به نظر می رسد، شکل موجود نظام قانون گذاری در ابتدای گام دوم انقلاب نیازمند بازطراحی و آسیب شناسی جدی است. هدف محققان در این مقاله شناسایی الزامات تحول مردم پایه نظام قانون گذاری جمهوری اسلامی ایران است. این پژوهش که با رویکردی انتقادی و با روشی پیمایشی نوشته شده و از هر دو روش کتابخانه ای و میدانی برای گردآوری اطلاعات بهره گرفته، به نظرات امام خامنه ای (مدظله) به عنوان نظرات مبنا تکیه کرده است. جامعه آماری پژوهش متشکل از تعداد ۷۵ نفر از صاحب نظران و خبرگان حقوق عمومی، علوم سیاسی و سایر علوم مرتبط است که طی فرایند تحقیق ابتدا از طریق روش گلوله برفی شناسایی و پس از مصاحبه و دریافت نظرات آنان پیرامون موضوع به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شدند. یافته های تحقیق نشان می دهند اگر مطالبه گری و نظارت همگانی که در حکمرانی اسلامی به امر به معروف و نهی از منکر شهرت دارد و در اصل هشتم قانون اساسی به عنوان تکلیف مردم عنوان گردیده و امام خامنه ای (مدظله) نیز در بیانات مختلف و به کرات به اهمیت و ضرورت آن پرداخته اند، در قالب یک تشکیلات مردمی - نخبگانی، منسجم و هدفمند انجام شود بسیاری از آسیب های نظام قانون گذاری برطرف خواهد شد. در قسمت نتیجه گیری پژوهش الزامات این تشکیلات مردمی فهرست شده اند.

کلیدواژه ها: قانون گذاری، قانون اساسی، حکمرانی، الزامات.

از زمان شکل‌گیری نخستین تمدن‌های بشری، بشر همواره به دنبال راهی برای اداره بهتر امور جمعی بوده و با گذشت قرن‌ها، تجربه‌های مختلفی در زمینه حکومت‌داری کسب کرده است. در هر برهه تاریخی دولت‌ها برای رفع مسائل و مشکلات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود به سیاست‌های خاصی روی آورده و همیشه چگونگی حکومت کردن، مورد توجه اندیشمندان سیاسی، جامعه‌شناسان و صاحب‌نظران علوم سیاسی و حقوق عمومی بوده است. (هاشمی، ۱۳۷۹: ۹۶). رهبران و مسئولان سیاسی نیز همواره تلاش دارند که نظام سیاسی‌شان را کارآمدتر سازند یا کارآمد جلوه دهند. تمامی حکومت‌ها هدف خود را دستیابی به خیر و منفعت بیشتر برای شهروندان اعلام می‌کنند، اندیشمندان حقوق عمومی و علوم سیاسی نیز هدف سیاست و کارکرد نظام سیاسی را ایجاد نظم و ثبات از طریق کارآمدی نهادی می‌دانند. با این وجود ناکارآمدی نهادهای سیاسی از جمله موضوعاتی است که همواره مطرح بوده است.

یکی از ویژگی‌های جوامع سیاسی مدرن که بعد از دولت حداکثری و دولت حداقلی، اکنون به حکمرانی خوب رسیده‌اند، اداره آن‌ها بر اساس و به‌وسیله قوانین و مقرراتی است که عامدانه و قاصدانه طراحی، وضع و تصویب می‌شود. این قوانین و مقررات، غالباً از اراده یک شخص منفرد ناشی نمی‌شود بلکه طی فرایندها و تشریفات مشخصی مانند فرایندهای پارلمانی یا اداری از طریق شور و رایزنی و همچنین با استانداردهای خاصی تدوین و تصویب می‌شود. این تشریفات و فرایندها گاه چنان موضوعیت می‌یابد که عدم رعایت آن، مشروعیت و اعتبار مصوبات را سلب می‌کند. «حکومت بر اساس و به‌وسیله قوانین» گرچه ثمره تمدن جدید بشری است و شکل مطلوب حکمرانی تلقی می‌شود، اما آسیب‌هایی را نیز برای برخی کشورها به همراه آورده است. امکان تولید قانون با سرعت بالا و حجم وسیع، از کیفیت قوانین در برخی از کشورها کاسته و ابزاری که بنا بود نظم خردمندانه‌ای در زندگی اجتماعی ایجاد کند، اکنون خود به مسأله چالش‌ساز تبدیل شده است. تولید قانون به این معنا با حجم بالا و کیفیت پایین، سؤالاتی را در خصوص به‌صرفه بودن و کارآمدی آن پدید آورده است. آیا آنچه تحت عنوان قانون مصوب پارلمان تصویب می‌شود، به‌واقع برآمده از اراده و خواست عمومی است؟ آیا درباره پیامدهای قانون به‌اندازه کافی ارزیابی‌ها و بررسی‌های دقیق پیشینی و پسینی صورت می‌گیرد؟ آیا نهادها و تشریفات موجود، قانون‌گذاری خردمندانه را تضمین می‌کنند؟ آیا اقلیت‌ها در فرایند وضع قانون، توان و امکان مشارکت دارند؟ آیا نتیجه تمام فرایندهای قانون‌گذاری به یک سیستم اداره حکومت شایسته منتهی می‌شود؟ آیا در چرخه قانون‌گذاری، حلقه مفقوده‌ای وجود دارد؟ برای تقویت کیفیت قوانین، چه نهادها و فرایندهایی باید حذف و یا اضافه شود؟ به‌تازگی این پرسش‌ها و پرسش‌هایی نظیر آن، در همه جوامع سیاسی که بر اساس و به‌وسیله قانون اداره می‌شوند مطرح شده است.

در جمهوری اسلامی ایران نیز ضعف‌های جدی و معضلات اساسی نظام حقوقی و قانون‌گذاری اعم از شیوه‌های شناسایی مسأله، سبک‌های قانون‌گذاری، نهادهای قانون‌گذار، کیفیت قوانین و مقررات تولیدی آن‌ها و همچنین نحوه اجرا و نظارت بر اجرای قوانین نشان می‌دهد برای تدوین هرگونه الگوی جدیدی برای حکمرانی ابتدا باید از رهگذر اصلاح نظام قانون‌گذاری عبور کرد. در برخی موارد این چالش‌ها و آسیب‌ها آن‌قدر گسترده و در عین حال واضح است که برای دیدن آن تنها به اندک سواد حقوقی احتیاج است. برای نمونه تنها با مطالعه عنوان «قانون اصلاح تبصره ۲ الحاقی ماده ۷۶ قانون اصلاح مواد ۷۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴، و الحاق دو تبصره به ماده ۷۶ مصوب ۱۳۷۱، در تاریخ ۱۳۷۹/۱۲/۳۰»، می‌توان به آشفتگی و درهم‌ریختگی نظام قانون‌گذاری پی برد اما اینکه از بین آسیب‌های متعدد نظام حقوقی، کدام یک از بقیه مهم‌تر بوده به گونه‌ای که زمینه‌ساز دیگر مشکلات نظام قانون‌گذاری شده و منجر به ناکارآمدی سیستم و تضعیف نظام حکمرانی گردیده، موضوعی است که در این مقاله مورد کنکاش قرار خواهد گرفت.

با این اوصاف، انجام پژوهشی که تمام ابعاد موضوع را مدنظر قرار دهد و سپس با هدف شناسایی «الزامات تحول مردم‌محور نظام قانون‌گذاری ج.ا.ا.» به تحقیق و بررسی موضوع بپردازد، ضروری به نظر می‌رسد. با شناسایی ابعاد مسأله این پرسش اساسی مطرح می‌شود که «الزامات تحول مردم‌پایه نظام قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران کدام است؟»

۲- مبانی نظری

۲-۱- تعریف مفاهیم و اصطلاحات

۲-۱-۱- قانون موضوعه

مین^۱ برای تعریف قانون موضوعه مراحل مختلف ایجاد قاعده الزام‌آور را از نظر تاریخی توضیح می‌دهد: «در مرحله اول، قانون بیشتر نوعی عادت است. در مرحله دوم به وضعیت عرف ارتقا می‌یابد. در مرتبه سوم به صورت قانون مدون تدوین می‌شود (البته نه به صورت قانون مصوب قوه مقننه، بلکه به شکل مجموعه‌ای از قواعد که عرف را از رهگذر آرای قضایی تثبیت کرده است. در مرحله چهارم، اصلاح قانون تحت پوشش «فرض‌های قانونی» (از طریق تفسیرهای تقنینی یا قضایی) ارائه می‌شود. مرتبه پنجم، توسل به مدل استعلائی قانون ضمنی است. مرحله ششم و آخرین مرحله، قانون موضوعه است که در واقع «اعلان صریح قصد قانون‌گذار می‌باشد که در مصوبه مجلس مندرج است» و نترپول^۲ نیز با طرح سه ویژگی برای قانون موضوعه، آن را تعریف نموده است: قانون موضوعه قانونی است که در صورت اجرا، مقصود قانون‌گذار حاصل شود (نتیجه‌بخشی). قانون مصوب به وسیله مخاطبان آن تا جایی که ممکن است اجرا شود یا بتوان قانون را بر ایشان تحمیل کرد (اثرگذاری). اجرای آن به صرفه باشد یعنی هزینه‌های اجرای آن از فوایدش بیشتر نباشد (فلورز، ۱۳۹۰: ۲۰).

۲-۱-۲- الزامات

الزامات جمع واژه الزام است و الزام در فرهنگ عمید به معنی لازم گردانیدن، واجب کردن، واجب ساختن کاری بر کسی، بر عهده قرار دادن؛ لازم گردانیدن بر خود یا بر دیگری؛ اجبار، ملازم شدن و همراه شدن آمده است. (عمید، ۱۳۹۱). در فرهنگ لغت دهخدا نیز برای کلمه الزام واجب و لازم گردانیدن، لازم گردانیدن بر خود یا بر غیر، اثبات و ادامه چیزی آمده است. (دهخدا، ۱۳۷۲).

۲-۱-۳- قانون اساسی

قانون اساسی یک منظومه‌ای از قوانین و اصول است که بر مبنای آن یک کشور و یا سازمانی دیگر اداره می‌شود. در زبان انگلیسی این واژه از ریشه فعلی «To constitute» به معنی بنیان نهادن، ایجاد کردن و تأسیس کردن آمده است. بنیان، انسجام، استخوان‌بندی و اسلوب از دیگر معانی است که از این ریشه فعلی استخراج می‌شود. قانون اساسی نیز از آن جهت که اساس و بنیان یک نظام حقوقی و سیاسی را طراحی و استخوان‌بندی و چارچوب کلی آن را ترسیم می‌کند، از این ریشه فعلی مشتق شده است (وینسنت، ۱۳۸۱: ۱۲۳). قانون اساسی عالی‌ترین قانون حاکم در کشور است و مبین «قواعد اساسی و بنیادی یک ملت و دولت است که نحوه استقرار سازمان‌ها و نهادهای حکومت را مشخص می‌نماید. همچنین حوزه و قلمرو صلاحیتی قوای حاکم در کشور را معین می‌کند و تضمین بخش حقوق و آزادی ملت‌ها می‌باشد» (گارنر، ۲۰۰۴: ۳۳۰). این قانون «چارچوب‌هایی را مقرر می‌دارد که بر اساس آن کلیه قوانین دیگر مشروعیت خود را از آن می‌گیرند» (کلپ، ۲۰۰۰: ۱۰۱).

۲-۱-۴- حکمرانی

از نظر واژه‌شناسی، حکمرانی به واژه یونانی Kubernan به معنی هدایت کردن یا اداره کردن برمی‌گردد و توسط افلاطون در رابطه با چگونگی طراحی نظام حکومت استفاده شده است. این اصطلاح یونانی ریشه لغت Gubenare در لاتین قرون وسطی بود که بر همان مفاهیم هدایت کردن، قانون‌گذاری یا راندن دلالت می‌کند. این اصطلاح در فرهنگ فشرده آکسفورد مترادف با واژه حکومت استفاده شده است. در اینجا حکمرانی «عمل یا روش حکم راندن است». حکم راندن به معنی «حکم‌فرمایی یا کنترل کردن با استفاده از اختیار و همچنین بودن در حکومت» است. (هداوند، ۱۳۸۴: ۵۳).

۲-۲- آسیب‌های نظام قانون‌گذاری در ایران

¹ Min

² Vantherpoll

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان اساس و چارچوب صلاحیت قوا و نهادهای اساسی، حق قانونگذاری در عموم مسائل و در حدود مقرر در قانون اساسی را در صلاحیت مجلس شورای اسلامی قرار داده است و بر این اساس این نهاد می‌تواند مطابق با نیازها و مصالح کشور، در چارچوب موازین اسلامی و قانون اساسی اقدام به قانون‌گذاری کند. در این راستا مجلس شورای اسلامی، تاکنون قوانین متعددی را تصویب کرده است که همگی با طی مراحل قانونی در چارچوب مذکور تلقی شده‌اند، با وجود این، مطالعه روند قانون‌گذاری در مجلس شورای اسلامی ایران نشانگر وجود آسیب‌ها و چالش‌های فراوانی در این نهاد است. اولین قدم برای رفع این آسیب‌ها، آشنایی با ریشه‌های آن است تا بتوان به طریق مقتضی در زدودن آنها کوشید. به نظر می‌رسد آسیب‌های عملکرد تقنینی مجلس می‌تواند ناشی از دو منشأ باشد: دسته اول این آسیب‌ها ممکن است ریشه در حقوق اساسی داشته باشند و احتمالاً باید منشأ آن را در نظام قانونگذاری پیشبینی شده در قانون اساسی خصوصاً فصل ششم آن جویا شد. قانون اساسی جمهوری اسلامی با وجود بنایی وزین و اصولی مترقی که به پشتوانه منابع اصیل اسلامی حاصل شده است، مانند تمامی مصوبات بشر، نیازمند آن است که در طول زمان بازبررسی و از حیث امکانهای اجرایی در بستر نظام، بیش از پیش تقویت شود. در موضوع مورد بحث، به موجب قانون اساسی، نظام جمهوری اسلامی تک مجلسی است و نمایندگان آن را به صورت مستقیم مردم انتخاب می‌کنند و صلاحیت وضع قانون در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی را دارد. برخی از آسیب‌هایی که متوجه نظام قانونگذاری است چه‌بسا می‌تواند ناشی از همین ساخت باشد، لکن رفع این آسیب‌ها در صورت احراز، نیازمند طی تشریفات خاص، زمانبر و پرهزینه است. (بهادری جهرمی، ۱۳۹۸: ۸).

دسته دوم آسیب‌ها را می‌توان در قوانین و مقرراتی جستجو کرد که در مقام اجرایی شدن نظام پیشبینی شده در قانون اساسی برآمده‌اند و بعضاً تدابیر ناکارآمدی را جهت اجرای اصول مربوطه ارائه کرده‌اند از جمله قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی و قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی. بررسی این دست از آسیب‌ها جدا از اینکه تأثیر مستقیم و ملموسی بر فرآیند تقنین دارند، به جهت هموار بودن مسیر اصلاح و رفع آنها نسبت به دسته اول، باید در اولویت بررسی قرار گیرند. در این پژوهش، ضمن بررسی ادبیات موجود در این زمینه، از نظرات صاحبان نظر و تجربه، در قالب انجام مصاحبه استفاده شده و پس از برگزاری جلسات متعدد، جمع‌بندی مباحث و فهرست الزامات تحول و طراحی مدل به نحوی است که اصلاح آسیب‌های دسته دوم در همین ساختار فعلی و با رویکردی مردمی و نخبگانی میسر باشد. (درویش‌وند، ۱۳۹۸: ۱۲).

در بررسی آسیب‌های دسته دوم، با چهار مجموعه آسیب مواجه خواهیم بود. هر چند برخی از این آسیب‌ها نیز از طریق راهکار اصلاح قانون اساسی با سرعت بیشتری اصلاح خواهند شد اما فرض این پژوهش این است که قانون اساسی با شرایط فعلی فعلاً تغییری نخواهد کرد و مدل طراحی شده در این پژوهش در همین سازوکار موجود بایستی بتواند آسیب‌ها را اصلاح نماید. این موارد عبارتند از: اول آسیب‌هایی که به کلیت نظام قانونگذاری که مجلس به عنوان محور اصلی آن قلمداد می‌شود مربوط هستند، دوم آسیب‌های پیش از فرآیند تقنین، سوم آسیب‌های مربوط به فرآیند تقنین در مجلس و در نهایت و چهارم آسیب‌هایی که پس از قانونگذاری از سوی مجلس با آنها مواجه هستیم. آسیب‌های مربوط به کلیت نظام قانونگذاری ناشی از تعدد مراجع قانونگذاری، عدم تبیین صحیح جایگاه نهادهای پژوهشی، نبود نظام تنقیح قوانین و آسیب‌های مرتبط با ویژگی و شرایط نمایندگان است. آسیب‌های مربوط به پیش از فرآیند قانونگذاری ناشی از نظام انتخابات است که در نتیجه آن، در برخی موارد امکان ورود نمایندگان متخصص و متعهد به مجلس را با چالش مواجه می‌کند. نمایندگان که رکن و اساس مجلس بوده و وظیفه اصلی قانونگذاری را برعهده دارند. آسیب‌های مربوط به فرآیند تقنین در حوزه تدوین پیشنویس طرح‌ها و لوایح، بررسی در کمیسیون و بررسی در صحن علنی و نظارت بر فرآیند تقنین مورد بررسی قرار می‌گیرد و آسیب‌های مرحله پس از قانونگذاری نیز در مرحله ابلاغ و اطلاع‌رسانی، نظارت بر اجرا و پایش قوانین است. (حسینی پور اردکانی، ۱۳۹۸: ۱۶).

۲-۲- فلسفه و ضرورت شناسایی الزامات تحول مردم‌محور تحول در نظام قانون‌گذاری

اصولاً هر قدرتی در پی توسعه قدرت خویش است. دولت که ابزارهای قدرت سیاسی و نظامی و تقنینی را در اختیار دارد، می‌تواند هر گونه ندای مخالف با خود را را به عنوان خدشه به حاکمیت تلقی نموده و در جهت تحدید و حذف آن برآید. بر این مبنا وظیفه و حق نظارت مردم از یک طرف و پاسخگو دانستن دولت توسط خود دولت ضرورتی تردیدناپذیر است. تا مسئله مهار قدرت به سادگی و با کمترین هزینه ممکن بخوبی حاصل شود. در نظام‌های مردمی و نظام‌های مدرن اصل نظارت از سوی مردم به رسمیت شناخته شده است. این نظارت می‌تواند هم مبنای دینی (از جمله در دین اسلام) و هم مبنای قانونی (به ویژه در جوامع مدرن و دموکراتیک) داشته باشد.

در دیدگاه اسلامی مساله نظارت در زندگی فردی، اجتماعی و سیاسی جامعه اسلامی یکی از مسائل مهم بوده است. اگر چه شاهد و ناظر بودن خداوند و حسابرسی روز قیامت قطعی است، ولی هر نظام سیاسی باید دارای روش‌های علمی و موثر و عینی برای اداره جامعه‌اش باشد. هنگامی که حضرت علی (ع) به اصرار مردم خلافت را پذیرفت و به مسجد آمد و بر فراز منبر نشست و ضمن خطبه‌ای گفت: «خلافت شما را خوش نداشتم ولی اصرار کردید که خلیفه شما باشم، بدانید که بدون توجه به نظر شما کاری نمی‌کنم. کلیدهای اموال شما با من است ولی بدون شما حتی یک درهم از آن را بر نمی‌گیرم» (طبری، بی‌تا: ۴۵۱). در واقع امام علی (ع) صریحاً مردم را برای نظارت بر عملکرد خود دعوت می‌کند و به عبارت دیگر به آنها حق نظارت می‌دهد و حق نظارتشان را به رسمیت می‌شناسد: «بدانید حق شماست بر من که چیزی را از شما نپوشانم جز راز جنگ- که از پوشاندن آن ناچارم- و کاری جز- در حکم شرع بدون رأی شما انجام ندهم» (شهیدی، نهج البلاغه: نامه ۵۰).

در دیدگاه مدرن نیز برای نظارت بر دولت و نهادها و سازمان‌های سیاسی، اجتماعی و اداری مکانیزم‌های قانونی تعبیه شده است. در چنین جوامعی علاوه بر نظارت‌های قانونی و دورن سیستمی (مانند سازمان‌های بازرسی، قوه قضائیه و...)، نظارت مردم نیز از جایگاه ویژه برخوردار است. در این راستا نظارت مردم بر دولت از طرق نهادهای مدنی نظیر مطبوعات و رسانه‌ها، تشکل‌های سیاسی (احزاب) و اجتماعی (سازمان‌های مردم نهاد و NGO ها و...)، راه پیمایی‌ها و... است. معمولاً این نظارتها جزء حقوق اساسی بوده و از نظر قانونی به رسمیت شناخته شده‌اند. به عبارتی بر مبنای قانون چنین اجازه‌ای به نهادهای مختلف برای تحقق بخشیدن به امر نظارت بر ارکان حکومت اعطا شده است. در چنین نظامهایی فرآیند نظارت مردم بر دولت به صورت امری نهادینه شده و معمول صورت می‌گیرد از سوی دیگر هر چه نظامهای سیاسی بسته، خودکامه و غیر رقابتی و نظارت ناپذیر باشند، دایره تحمل مردم و جامعه مدنی در آنها تنگ‌تر شده و نهایتاً به استحاله این نظام‌ها می‌انجامد. (بشیریه، ۱۳۸۲: ۳۲۴).

مروری بر اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز نشان می‌دهد به «نظارت همگانی» که هم در تعالیم اسلامی به آن تأکید شده و هم جوامع مدرن آن را تئوریزه کرده و در قوانین خود گنجانده‌اند به خوبی پرداخته شده است. از جمله گویاترین اصولی که در این زمینه می‌توان به آن اشاره نمود، اصل هشتم قانون اساسی است. طبق این اصل «در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند.» به این ترتیب مردم نه تنها در گزینش فرمانروایان و اداره امور کشور مشارکت می‌کنند، بلکه از آنچه در دنیای امروز به عنوان «حق نظارت همگانی» بر هیات حاکمه یاد می‌شود، نیز برخوردار هستند. ذکر این نکته حائز اهمیت است که اصل هشتم قانون اساسی، نظارت همگانی را خنثی و یا فقط بازدارنده نمی‌داند. مردم حق، و حتی وظیفه دارند تا علاوه بر راهنمایی، توصیه و «دعوت به خیر»، دولت منتخب خویش را «امر» و «نهی» کنند. بدین ترتیب این نظارت تکلیفی است که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد یا در اجرای آن تساهل و تسامح نشان داد.

بدین ترتیب برای طراحی الگویی مردم‌محور که کاملاً مستقل از نهادهای رسمی کشور باشد و بتواند به وظیفه امر به معروف و نهی از منکر که همان مطالبه‌گری و نظارت است بپردازد و آسیب‌های نظام حقوقی را به موقع برجسته کرده، به ارائه راهکار بپردازد و فضایل را مطالبه نماید نیاز است تا ابتدا الزامات این امر مهم شناسایی و مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند. پس از شناسایی این الزامات راه برای مطالعات بعدی، طراحی و ترسیم الگوی راهبردی و ... باز خواهد شد.

۲-۴- نظرات امام خامنه‌ای (مدظله) پیرامون الزامات طراحی مدل «مردم محور» نظام قانون گذاری

۲-۴-۱- پیرامون لزوم تدوین الگوی بومی

با توجه به بیانات و نظرات نقل شده از حضرت امام خامنه‌ای (مدظله) در مورد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می‌توان به رویکرد و نگاه ایشان در خصوص مقوله حکمرانی در موضوعات مختلف تقنینی، اجرایی و قضایی برد. چرا که لازمه پیشرفت در ابتدای امر تدوین اجرای الگویی نوین برای حکمرانی در موضوعات مختلف است. (گلشن، ۱۳۹۵: ۳). امام خامنه‌ای (مدظله) در مورد الگوی بومی پیشرفت بیان می‌کند: «مدل اداره کشور را ما از غرب نمی‌گیریم. غربی‌ها خودشان به‌خاطر این روش و این مدل، خودشان را بدبخت کرده‌اند، مشکلات فراوانی برای خودشان درست کرده‌اند؛ زرق‌وبرق هست اما باطن و درون، پوسیده و رو به فساد است؛ ما از آنها نمی‌گیریم.» (امام خامنه‌ای (مدظله) ۱۳۹۷/۸/۱۲). لذا می‌توان بدون پذیرش جهان‌بینی، ایدئولوژی و تمدن غرب، به پیشرفت دست‌یافت و بنیان پیشرفت مبتنی بر فرهنگ و ارزش‌های سازگار و استحکام‌تر هویت ملی و مذهبی را بنا نهاد. بر این اساس مدل تحول در نظام قانون‌گذاری نیز در مبنای و اهداف و هم در قالب و جهت با الگوهای طراحی شده غربی پیرامون این موضوع متفاوت است. به این معنا که چه در مبنای نظری و چه در مسیر تحقق الگو از تأثیرپذیری و پیروی از الگوها و نظریه‌های غربی پرهیز می‌شود.

شکل ۱ ویژگی‌های اصلی الگوی بومی و غیربومی حکمرانی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله)

۲-۴-۲- پیرامون مردم سالاری دینی

غالباً در تحلیل‌های مربوط به «مردم‌سالاری» به تعداد و دفعات برگزاری انتخابات در یک واحد سیاسی اشاره می‌شود و از میزان رجوع نظام سیاسی به آرای عمومی، قوت و یا ضعف «مردم‌سالاری» را در آن نظام، نتیجه می‌گیرند. حال آن‌که، «مردم‌سالاری دینی» آن گونه که در کلام رهبری مورد توجه قرار گرفته، چیزی فراتر از برگزاری انتخابات است و «تحقق خواست واقعی» مردم را نیز شامل می‌شود. (فیاض، ۱۳۸۸). «ما که می‌گوییم مردم‌سالاری دینی یا مردم‌سالاری اسلامی، بعضی خیال می‌کنند این مردم‌سالاری فقط پای صندوق رأی و انتخابات است؛ آن [تنها] یکی از جلوه‌های مردم‌سالاری دینی است. مردم‌سالاری یعنی بر اساس دین و بر اساس اسلام، سالار زندگی جامعه، خود مردمند؛ مردم‌سالاری یعنی این؛ این معنای مردم‌سالاری اسلامی است.» (امام خامنه‌ای (مدظله) ۱۳۹۵/۹/۳). به عبارت دیگر، مردم‌سالاری دینی دارای دو بعد است. اول بعد تأسیسی، بدین معنا که مردم با حضور در صحنه و در کنار صندوق‌های رأی، در بنای نظام سیاسی و تعیین افرادی که باید مناصب و مسئولیت‌ها را عهده‌دار گردند، سهیم شده و در شکل دهی به امور اجرایی کشور، مشارکت می‌جویند.

دوم؛ بعد تحلیلی بدین معنا که بین نظام سیاسی تأسیس شده و مردم، نوعی ارتباط معنوی برقرار باشد که مردم، مجریان و نظام حاکم را تحقق‌بخش خواست‌ها، آرمان‌ها و اهداف عالی خویش ببینند و بدان «عشق» ورزیده و موضوع «ایمان» مردم است. (بی‌نا، ۱۳۷۹/۵/۲۶). تنها در چنین صورتی است که ارتباطی وثیق بین حکومت و ملت پدید می‌آید که در آن نظام سیاسی نه تنها متکی به آرای عمومی است بلکه افزون بر

آن، مورد علاقه و مایه اطمینان خاطر آنها می‌باشد. جمع بین این دو بعد، ویژگی بارز مردم‌سالاری دینی است. به گونه‌ای که می‌توان آنرا معیار کارآمدی برای تمییز «مردم‌سالاری دینی» از «دموکراسی» به کار گرفت. (فیاض، ۱۳۸۸). و بدین خاطر است که مقام معظم رهبری از آن به عنوان «بهترین روش» حکومتی در اسلام یاد کرد، اظهار می‌دارند: «نظام مردم‌سالاری دینی، بهترین مارک و روش برای آگاهی دولتمردان نظام اسلامی از وظایف خود است». (جمهوری اسلامی، ۱۳ آذر ۱۳۷۹).

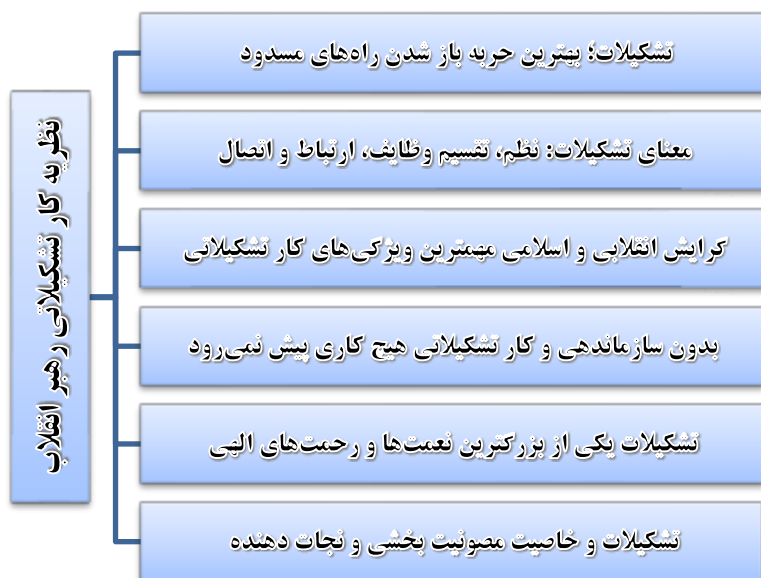

شکل ۲ نسبت انتخابات و مردم سالاری دینی از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله)

۳-۴-۲- پیرامون اهمیت تشکیلات

امام خامنه‌ای (مدظله) از همان ابتدای جوانی معتقد به سازماندهی و تشکیلات بودند. ایشان از همان زمانی که فعالیت‌های فکری، فرهنگی و سیاسی خود را شروع کردند بر این باور بودند که بدون داشتن یک تشکل نمی‌توان به نتیجه دلخواه و قابل قبول دست یافت. از آنجا که از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله) هیچ کار بزرگی بدون تشکیلات به هدف نمی‌رسد، لذا در اغلب سخنرانی‌ها و جلسات به جوانان، نخبگان، دانشجویان و توصیه می‌کنند که برای به ثمر رساندن فعالیت‌های خود از این امر مهم غفلت نورزند.

«ما اعتقادمان این است که بهترین راهی و برترین حربه‌ای که می‌تواند راه‌ها را باز کند و هدایت الهی را و هدایت انقلابی را در ذهن‌ها و جان‌ها بنشانند و به میوه بیاورد، یک تشکیلات است» (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۶۱/۹/۱۸). «تشکیلات یکی از فرایض هر گروه مردمی است که یک هدفی را دنبال می‌کنند. تشکیلات یعنی نظم یعنی تقسیم وظایف یعنی ارتباط و اتصال و زنجیره‌ای کار کردن؛ این معنای تشکیلات است.» (امام خامنه‌ای (مدظله) ۱۳۶۰/۱۱/۲۷). «گرایش انقلابی و حرکت اسلامی چیزی نیست که بدون یک مدیریت و هدایت صحیح و دقیق و حساب شده تضمین بشود.» (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۷۵/۹/۲۰). «هیچ‌کاری بدون تشکیلات پیش نمی‌رود. انقلاب اسلامی ایران هم بدون تشکیلات پیش نرفت و پیروز نشد.» (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۶۰/۱۱/۲۷). «بدون سازمان دهی، بدون تشکیلات، مدیریت امکان ندارد و کار هم پیش نمی‌رود.» (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۸۹/۴/۲۰). «باید توجه داشته باشید که در همه کار ساز و کار تشکیلاتی و اداری نقش مهمی دارد. این نه به معنای گم شدن در هفت توی بروکراسی و دیوان سالاری است بلکه به معنای بودن تشکیلات، بودن مسؤل وجود یک مرکز فکر است.» (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۸۷/۲/۱۴). «هر آنچه که یک جمع متعهد صاحب اندیشه و هنر را دور هم جمع کند و بتواند مثل نخ تسبیح این‌ها را مجتمع نماید یکی از بزرگترین رحمت‌ها و نعمت‌های الهی است.» (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۸۱/۱۱/۸). «تشکل‌ها می‌توانند مصونیت بخش باشند؛ می‌توانند دانشجو را از افتادن در گرداب‌های مختلف و منجلاب‌های مختلف نجات بدهند و حفظ کنند باید از تجربه و علم و تخصص دیگران استفاده کرد.» (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۸۷/۹/۲۴)

شکل ۳ مهم‌ترین عناصر نظریه کار تشکیلاتی امام خامنه‌ای (مدظله)

۴-۴-۲- پیرامون اهمیت مطالبه‌گری و نظارت همگانی

مطالبه‌گری و نظارت همگانی بر پایه‌ای از مفاهیم عمیق دینی مانند شورا، نصیحت ائمه و امر به معروف و نهی از منکر استوار است و در آن علاوه بر شناخت و بیان مشکل که در حیطه وظایف نظارت و نهی از منکر است، به ارائه راه‌حل و راهکار و تلاش برای رفع مشکل نیز پرداخته می‌شود. (اولیاء، ۱۳۹۹: ۱۰۵ و تسلیمی، ۱۳۹۷: ۴۶). از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله) تحقق مطالبه‌گری نیازمند در نظر گرفتن بایسته‌هایی فردی، روشی، فرآیندی و دانشی است: اصل خیرخواهی: مطالبه‌گری باید با نیت خیرخواهانه و بدون سوءنیت انجام پذیرد و مخاطب مطالبه‌گری نیز نباید به قضاوت و انگیزه خوانی منتقدان بپردازد.

- رعایت اخلاق و ادب مطالبه‌گری: خوش‌خلقی و خوش‌زبانی، داشتن حسن ظن و اجتناب از پیش‌داوری، رعایت انصاف و اعتدال، آبروداری و حفظ حرمت افراد، شجاعت، صراحت و قاطعیت، مسئولیت‌پذیری و مقابله با سیاه‌نمایی از جمله آداب مطالبه‌گری و نظارت است.
- مطالبه‌گری بر مدار آرمان‌گرایی: باید پذیرفت که نظارت و مطالبه‌گری زمانی در مسیر درست خود قرار دارد که با آرمان‌گرایی همراه باشد. در این میان، تنظیم رابطه آرمان‌گرایی با سه مؤلفه ظاهراً متضاد یعنی واقع‌بینی، مصلحت‌سنجی و خط قرمز اهمیت فراوانی دارد. لازمه آرمان‌گرایی، ترکیب آن با واقع‌بینی‌های صحیح، مصالح حقیقی و خطوط قرمز اصیل و تفکیک آن از محافظه‌کاری، واقعیت‌پنداری و واقعیت‌نمایی، مصلحت‌سنجی‌ها و خطوط قرمز کاذب و دروغین است.
- مطالبه‌گری تشکیلاتی: مطالبه‌گری سازماندهی شده، تشکیلاتی و گروهی، موجب زایش و تبلور اندیشه‌های جدید و ایجادکننده خلاقیت‌ها و برنامه‌های قوام‌یافته‌تر، کامل‌تر، تخصصی‌تر و عملی‌تر می‌گردد. برای انجام فعالیت‌های تشکیلاتی، به ساختار سازی‌های چابک از قبیل تشکیل اتحادیه‌ها، قرارگاه‌ها، سمن‌ها، تشکل‌ها و استفاده از ظرفیت مساجد نیاز است. در این راستا می‌بایست با اعتمادزایی و اطمینان آفرینی برای جلب نظر افراد برای مشارکت، همت نمود.
- مطالبه‌گری راهبردی: منظور اولویت‌بندی و ارزش‌گذاری موارد با توجه به توان و ظرفیت مطالبه‌گران است، تا از آدرس‌های غلط، مسائل کم‌ارزش و مطالبات مصداقی که باعث به حاشیه رفتن مسائل کلان و امور مهم می‌شود، اجتناب شود.

- برنامه‌ریزی و تدوین نقشه راه: توجه به این مهم باعث می‌شود حرکت مطالبه‌گری در مسیری هدفمند قرار بگیرد و رسالت‌های مهم خویش را محقق سازد. برای این منظور به سه مؤلفه نیاز است: نخست عقل راهبردی و تفکر استراتژیک؛ دوم بصیرت همراه هوشمندی و سوم منظومه فکری.
- موقعیت‌شناسی و زمان‌شناسی: بدین معنا که از مطالبه‌گری در مواقع بحران‌های طبیعی، سیاسی، امنیتی و اقتصادی اجتناب نمود؛ در زمان مناسب و به‌دوراز تعجیل و تأخیر به مطالبه پرداخت؛ به حالات مخاطب مطالبه‌گری توجه نمود؛ و جایگاه و موقعیت نظام اسلامی را در سطح جهان و وضعیت دشمنان را در نظر گرفت.
- آموزش مطالبه‌گری: تحقق این مهم نیازمند توسعه مدل‌ها و روش‌های صحیح آموزش علمی و عملی برآمده از الگوهای بومی اسلامی ایرانی است.
- مطالبه‌گری پایدار: مطالبه‌گری همزاد و همراه صبر، تحمل بالا، جدیت، سعه‌صدر و جهاد است.

<p>اصل ارزش‌گذاری</p> <ul style="list-style-type: none"> • پرهیز از مسائل کم ارزش • توجه به توان تشکیلات • پرهیز از مطالبه مصادیق 	<p>اصل کارگروهی</p> <ul style="list-style-type: none"> • ساختارسازی چابک • جذب حداکثری • دفع حداقلی • تشکیل اتحادیه، سمن و ... • استفاده از ظرفیت مساجد 	<p>اصل آرمان‌گرایی</p> <ul style="list-style-type: none"> • پرهیز از مصلحت‌سنجی • پرهیز از محافظه‌کاری • پرهیز از ترسیم خطوط قرمز کاذب و دروغین 	<p>اصل اخلاق و آداب</p> <ul style="list-style-type: none"> • خوش خلقی • رعایت انصاف • آبروداری • شجاعت و قاطعیت • صراحت در بیان • مسئولیت‌پذیری 	<p>اصل خیرخواهی</p> <ul style="list-style-type: none"> • نیت خیرخواهانه • پرهیز از سوء نیت • پرهیز از قضاوت
<p>اصل استمرار</p> <ul style="list-style-type: none"> • مطالبه همراه با صبر • مطالبه همراه با سعه صدر • مطالبه مستمر و پرتکرار • مطالبه جدی با تحمل بالا 	<p>اصل آموزش</p> <ul style="list-style-type: none"> • طراحی الگوهای نوین • توسعه مدل‌های آموزش • فرهنگسازی 	<p>اصل زمان‌شناسی</p> <ul style="list-style-type: none"> • پرهیز از تأخیر و تعجیل • توجه به حالات مخاطب 	<p>اصل برنامه‌ریزی</p> <ul style="list-style-type: none"> • تفکر استراتژیک • بصیرت و هوشمندی • منظومه فکری 	

شکل ۴ اصول و مؤلفه‌های نظارت همگانی و مطالبه‌گری از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله)

۵-۴-۲- پیرامون لزوم اجرای مناظره‌های تخصصی

امام خامنه‌ای (مدظله) در دیدار با انجمن قلم در یازدهم بهمن سال ۱۳۸۱ توصیه‌هایی را داشتند که برای ایجاد تشکیلات و پیاده‌سازی ایده‌نهایی این رساله بسیار کاربردی است.

«کاری که شما باید بکنید این است که اول این انجمن را محکم نگاهدارید؛ یعنی مانع لقی شدن خشته‌ها و پایه‌های این تشکیلات شوید. کار دوم این است که برای نگهداشتن آن بلاشک احتیاج دارید به این‌که مرتب نفس و خون جدید وارد آن کنید؛ چون یک مجموعه بسته و بدون تبدل خون و هوای آزاد، بعد از مدتی به‌طور طبیعی فرسوده و کهنه خواهد شد. شما باید خونهای جدید را وارد کنید. کار سوم به‌وجود می‌آید که عبارت است از جستجو کردن استعدادها، گزینش کردن صحیح و عادلانه، آوردن و وارد مجموعه کردن آنها. در این هیچ تردیدی نکنید. در بین مردم شما آن معدنهای الماس و طلا را پیدا می‌کنید: «الناس معادن كمعادن الذهب والفضة». بروید و آنها را شناسایی و گزینش کنید و

به شکل حساب شده‌ای وارد مجموعه نمایید. البته می‌توانید مجموعه را دارای دهلیزها و گردون‌ها و گیتی‌های گوناگون کنید تا این‌ها را راحت و بی‌دغدغه وارد کنید؛ یعنی از یک قرنطینه ناآشکاری بگذرانید و بعد وارد اصل مجموعه کنید. از این کارها باید بکنید. (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۸۱/۱۱/۱۱).

برای بیدار کردن عقل جمعی، چاره‌ای جز مشاوره و مناظره نیست و بدون فضای انتقادی سالم و بدون آزادی بیان و گفتگوی آزاد با «حمایت حکومت اسلامی» و «هدایت علماء و صاحب‌نظران»، ... جامعه‌پردازی، ناممکن یا بسیار مشکل خواهد بود. برای علاج بیماری‌ها و مهار هرج و مرج فرهنگی نیز بهترین راه همین است که آزادی بیان در چارچوب قانون، حمایت و نهادینه شود. این ایده چه در قالب «مناظره‌های قانونمند و توأم با امکان داوری» و با حضور «هیئت‌های داوری علمی» و چه در قالب تمهید «فرصت برای نظریه‌سازان» و سپس «نقد و بررسی» ایده آنان توسط نخبگان فن و در محضر وجدان علمی حوزه و دانشگاه {می‌تواند مفید واقع شود.} (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۸۱/۱۱/۱۱).

۶-۴-۲- پیرامون فرایند تغییر سبک حکمرانی

ما به یک حرکت عمومی نیاز داریم؛ باید یک حرکت عمومی در کشور راه بیفتد؛ البته این حرکت وجود دارد منتها بایستی انضباط پیدا کند، سرعت پیدا کند و پیشرفتت به سمت آن چشم‌انداز محسوس باشد. این حرکت طبعاً با محوریت جوان متعهد است؛ جوانهای متعهد، محور این حرکتند. خب، حالا یک سؤال اینجا مطرح می‌شود و آن، این است که فرایند {تغییر سبک حکمرانی} چیست؟ حالا شما یک جوان متعهد هستید، می‌خواهید در این حرکت عمومی حضور داشته باشید؛ شیوه‌ی حضور شما چگونه است؟ ببینید، درست توجه کنید! یک حرکت عمومی معقول و منضبط -منضبط! وقتی می‌گوییم منضبط، یعنی حرکت، غوغاسالارانه و بلبشویی و مانند اینها نباشد؛ گاهی حرکت‌های عمومی با بلبشو و غوغاسالاری و مانند اینها همراه است؛ آن‌ها ارزشی ندارد- و صحیح و منظم و عقلانی اگر بخواهد انجام بگیرد، به چند چیز نیاز دارد:

اولاً نیاز دارد به اینکه از صحنه یک شناختی وجود داشته باشد؛ یعنی این کسانی که این حرکت را انجام می‌دهند یا محور این حرکتند یا لاقط تحریک‌کننده‌ی این حرکتند، بایستی صحنه را درست بشناسند، عناصر درگیر در این صحنه را بشناسند. امروز شما در کشور خودتان، در جمهوری اسلامی، می‌خواهید یک حرکت انجام بدهید؛ خب باید بدانید جمهوری اسلامی امروز در چه وضعی است، با چه کسی روبه‌رو است، با چه کسی مواجه است، فرصت‌هایش کدامها هستند، تهدیدهایش کدامها هستند، دشمن‌هایش چه کسانی هستند، دوست‌هایش چه کسانی هستند؛ این باید دانسته بشود و شناخته بشود.

یک عنصر دیگری که لازم است برای این حرکت، این است که **این حرکت باید یک جهت‌گیری مشخصی داشته باشد؛** یک جهت‌گیری منطقی و قابل قبول، که در حرکت عمومی ملت ایران که ما داریم پیشنهاد می‌کنیم و مطرح می‌کنیم، این جهت‌گیری، جهت‌گیری به سمت جامعه‌ی اسلامی یا تمدن اسلامی است؛ یعنی می‌خواهیم برویم به سمت تشکیل یک جامعه‌ی اسلامی؛ و حرکت عمومی، ما را باید به اینجا و در نهایت به یک تمدن پیشرفته‌ی اسلامی برساند. این هم عنصر دوم. (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۹۸/۳/۱).

عنصر سومی که [این حرکت] نیاز دارد، این است که **یک عامل امیدبخشی باید وجود داشته باشد،** یک نقطه‌ی روشنی باید وجود داشته باشد. در هر حرکتی اگر چنانچه این نقطه‌ی روشن، این نقطه‌ی امیدبخش وجود نداشته باشد، حرکت پیش نمی‌رود. این خوشبختانه در کشور ما، برای جامعه‌ی ما، برای مردم ما، کاملاً در دسترس است؛ نقطه‌ی روشن عبارت است از ظرفیتهای ملی‌ای که ما اینها را شناخته‌ایم؛ یعنی امروز حتی شما جوان‌ها ظرفیتهای ملت خودتان را شناخته‌اید. ملت ایران نشان داده که می‌تواند کارهای بزرگ را بخوبی انجام بدهد، از عهده بر بیاید؛ عنصر چهارم این است که **بالاخره در هر برهه‌ای راهکارهای عملی لازم است.** در هر برهه‌ای از زمان راهکارهای عملی مورد نیاز است. خب محلّ بحث ما اینجا است. آنچه شما سؤال می‌کنید -یعنی نسل جوان ممکن است سؤال بکند و یک سؤال مستتری است- همین است که بالاخره راهکار عملی برای اینکه ما بتوانیم به عنوان یک جوان وارد میدان بشویم چیست. خب این چهار عنصری که گفتیم -همه‌ی اینها- که برای یک حرکت عمومی این چهار عنصر نیاز است، تبیین اینها نیاز دارد به ذهن فعال و زبان گویا؛ منتها این [مورد] آخری که مسئله‌ی راهکارهای عملی

باشد، احتیاج دارد به هدایت، تمرکز، پیگیری، فعالیت پی‌درپی و لحظه‌به‌لحظه برای اینکه بتواند این کاروان عظیم جامعه را و مهم‌تر از همه جوانهای جامعه را به پیش ببرد. این کار چه کسی است؟ این تمرکز، این ایجاد برنامه‌ی کار، پیدا کردن راهکار، ارائه‌ی راهکار، برنامه‌ریزی، به عهده‌ی چه کسی است؟ این به عهده‌ی جریانهای حلقه‌های میانی است. این، نه به عهده‌ی رهبری است، نه به عهده‌ی دولت است، نه به عهده‌ی دستگاه‌های دیگر است؛ [بلکه] به عهده‌ی مجموعه‌هایی از خود ملت است که خوشبختانه امروز ما این را کم هم نداریم. ما نخبه‌های فکری در زمینه‌های گوناگون مورد نیاز در میان جوانان، در میان مسئولین خودمان داریم. این‌ها می‌توانند بنشینند برنامه‌ریزی کنند و هدایت کنند. یعنی زمام کار دست کسانی است که فعالیت کنند؛ تنبلی و بی‌حالی و کسالت و مانند اینها به درد نمی‌خورد. (امام خامنه‌ای (مدظله)، ۱۳۹۸/۳/۱).

۳- پیشینه تحقیق

بوربور (۱۳۹۲)، در قالب پایان نامه کارشناسی ارشد اقدام به آسیب شناسی فرآیند قانونگذاری در ایران نموده است. اما در نهایت به طراحی مدل نپرداخته است. در پژوهش بوربور بعد از تبیین فرآیند قانونگذاری در ایران، آسیب‌های مربوط به هر مرحله، همراه با راهکارهای مقابله با آنها بررسی شده است. از جمله مهمترین آسیب‌هایی که در فرآیند قانونگذاری در ایران وجود دارد، می‌توان به نامگذاری نامناسب قانون، مبهم و مجمل بودن قانون، کثرت و تورم قوانین، مشخص نبودن قوانین لازم‌الاجراء، ناهماهنگی قانون با فرهنگ مردمان متبوع خود و... اشاره نمود که برای مقابله و رفع آسیب‌های مذکور، رعایت ملاحظات انشائی در عنوان و متن قوانین، التزام کامل به اصول قانون اساسی و آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در تدوین قوانین و تنقیح قوانین، موجزنویسی قوانین، پرهیز از عامیانه‌نویسی قوانین و... از جمله راهکارهایی هستند که پیشنهاد شده‌اند. تجری (۱۳۷۹)، عقلانیت در قانونگذاری را در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد بررسی کرده است. علاقه‌بندان (۱۳۸۰) نیز نظام قانونگذاری در اتحادیه اروپایی را مورد تحلیل و بررسی قرار داده است. کریمی تبار (۱۳۸۳)، سیر تحول نظام قانونگذاری در انقلاب فرانسه را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. غلامعلی پور (۱۳۸۴) در مورد حدود قانونگذاری در جمهوری اسلامی ایران تحقیق نموده است.

رجب زاده (۱۳۹۱)، چالش‌های قانون‌گذاری کیفری ایران پس از انقلاب اسلامی را فهرست نموده است. در این پژوهش آمده است که قانون کیفری اصلی‌ترین رکن نظام کیفری به شمار می‌رود. حقوق کیفری به لحاظ داشتن قوی‌ترین ضمانت اجرا، و نیز ارتباط مستقیم با جان، مال، حیثیت و آزادی انسان‌ها، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. حقوق کیفری به اهداف خود نخواهد رسید، مگر قانون کیفری با حداکثر کیفیت و حداقل کمیت توسط مراجع قانون‌گذار واحد تصویب گردد. با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، سیستم قانون‌گذاری ما دچار دگرگونی شده و بیش از ۷ مرجع قانون‌گذاری، اختیار قانون‌گذاری پیدا کردند، که نتیجه آن تصویب بیش از ۲۸۰ قانون مرتبط با امور کیفری و غالباً غیر کارشناسانه بود، که گذشته از اینکه برخلاف اصل هفتاد و یکم قانون اساسی که مقرر داشته: "مجلس شورای اسلامی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند"، می‌باشد، در وهله اول باعث پدیده‌ای جدید بنام تورم قوانین کیفری شد، که در نتیجه افزایش حجم قوانین بوجود آمد. در وهله دوم شاهد تصویب قوانینی هستیم که آشکارا متعارض و مغایر با معاهدات بین‌المللی پذیرفته شده، در ۳۰ سال اخیر می‌باشد. علاوه بر این قانون‌گذار کیفری کم کم از اصول قانون‌نویسی فاصله گرفت و در واقع نوعی سهل‌انگاری و شتاب‌زدگی در تصویب قوانین مشاهده می‌شود. نتیجه این معضلات، تضعیف قوه مجریه، تصویب قوانین سست و بی‌مایه و بعضاً متعارض، نسخ پی‌درپی قوانین کیفری، سیاست جنایی ناکارآمد، ازدیاد بزهکاری، تورم جمعیت کیفری، وجود مراجع قضایی متعدد، اعتراض مجامع بین‌المللی مبنی بر نقض حقوق بشر در ایران است، که حاکی از وجود چالش و فاجعه در قانون‌گذاری کیفری ایران است.

میرخلیلی (۱۳۹۲)، در مورد احزاب و قانون‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران تحقیق نموده است و محمودیان (۱۳۹۳)، بایسته‌های قانون‌گذاری کیفری را بررسی نموده است.

ایزدی جلودار (۱۳۹۵)، در پژوهشی که در قالب پایان نامه کارشناسی ارشد انجام داده نظام قانونگذاری ایران را در پرتو اصل حاکمیت قانون تحلیل کرده است. در بخشی از این پژوهش آمده است که حاکمیت قانون یکی از اصول مهم سیاسی و حقوقی است که معناهای متفاوتی از آن

ارائه شده، اما فصل مشترک همه تعاریف را می‌توان، در این نکته خلاصه نمود که مطابق این اصل، استفاده خودسرانه و مستبدانه از قدرت، در تصمیم‌گیری‌های حکومتی، مردود است و میزان مشروعیت حکومت به میزان وفاداری آنان به معیارهای قانونی، فراشخصی و خردمندانه بستگی دارد و از این جهت باید تابع یکسری از محدودیتها گردند. این اصل در قوای سه‌گانه به شکل‌های مختلف خود را نشان می‌دهد.

عبداللهی (۱۳۹۵)، نظام حکومتی و قانونگذاری در اندیشه طراحان جمهوری اسلامی ایران را در پژوهشی در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد تشریح نموده است. در بخشی از آن اینگونه آورده است که نظام جمهوری اسلامی ایران، نظامی است که در سال ۱۳۵۷ هـ ش بعد از مبارزات طولانی مردم، به رهبری امام خمینی (ره) و دیگر طراحان آن که بیشترین تاثیر را در پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری چارچوب نظام داشته‌اند شامل آیت‌الله بهشتی، آیت‌الله مطهری و آیت‌الله مفتح، آیت‌الله خامنه‌ای و حجت‌الاسلام اکبر هاشمی رفسنجانی، شکل گرفت. در اندیشه این طراحان، هدف اصلی از تشکیل چنین نظامی، تأسیس یک حکومت دینی بوده که قانون‌گذاری آن برگرفته از قوانین شرع مقدس اسلام (مکتب تشیع) می‌باشد تا نسبت به تحقق عدالت اجتماعی که جزء یکی از مهم‌ترین اهداف پیامبران الهی در طول تاریخ بوده اقدام شود و بدین‌گونه موجبات رهایی انسان‌های مستضعف از هرگونه سلطه استبداد و استعمار و همچنین زمینه مشارکت مردمی در تأسیس نظام سیاسی را به صورت دموکراتیک فراهم آورند تا آیندگان نتوانند به سادگی و با یک فرمان نشست و برخاست آن را تغییر داده و متزلزل سازند.

برخی پژوهشگران نیز نظام قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران را با دیگر کشورها مقایسه کرده‌اند. از آن جمله می‌توان به مریم ابراهیم اشاره نمود. ابراهیم (۱۳۹۳)، در پژوهشی به مطالعه تطبیقی مبانی قانونگذاری در جمهوری اسلامی ایران و ترکیه پرداخته است. در بررسی تطبیقی مبانی قانون‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ترکیه به عنوان دو کشور همسایه، آنچه مسلم است هر دو کشور به دلایل مختلفی همچون مسلمان بودن اکثریت مردم، در قانون‌گذاری‌های خود تحت تاثیر موازین اسلامی می‌باشند اما میزان تاثیر پذیری هریک از دو کشور از احکام و موازین اسلامی به خاطر تفاوت و نقش نظام سیاسی حاکم بر این کشورها تا حدود زیادی متفاوت می‌باشد. نتایج پنجگانه تحقیق ابراهیم عبارت است از اشتراک در اسلام‌گرایی هر دو کشور، نقش موثر موازین اسلامی در بحث قانون‌گذاری هر دو کشور، یکسان نبودن منابع حقوقی ایران و ترکیه، یکسان نبودن نظام سیاسی دو کشور و اختلاف در مباحث قومیت، حقوق شهروندی، آموزش زبان مادری! مسعود نجم‌الساداتی‌یزدی نیز مطالعه‌ای تطبیقی در این زمینه انجام داده است. نجم‌الساداتی‌یزدی (۱۳۹۳)، در مورد شیوه‌های قانونگذاری در ایران - سوئد - بلژیک - ژاپن مطالعه و آنها را با یکدیگر مقایسه نموده است. در این پژوهش آمده است که در یک کشور دموکراسی که حکومت و قدرت ناشی از ملت است بدون تردیدی پارلمان یکی از مهمترین عناصر متشکله دولت محسوب می‌شود. در حال حاضر به جز عده معدودی از کشورها، وظایف اساسی پارلمانها به مبارزه برای برای کسب قدرت تبدیل شده است.

بدین ترتیب با توجه به پیشینه تحقیقات انجام شده نزدیک به این موضوع، علی‌رغم اینکه تلاش‌های مختلفی انجام شده و در موارد مختلف نیز قابل استفاده می‌باشد، این نتیجه به دست می‌آید که در خصوص موضوع طراحی مدلی مردم‌پایه برای تحول در نظام قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران بر اساس آراء و اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تا کنون کار مستقلی انجام نشده است. از لحاظ نکات اشتراک این تحقیق با پژوهش‌های قبلی می‌توان گفت تنها نکته اشتراک این تحقیق با تمام تحقیقات مشابهی که قبلاً انجام گرفته این است که همه بر روی نظام‌گذاری جمهوری اسلامی ایران تأکید دارند. از لحاظ نکات افتراق این تحقیق با پژوهش‌های قبلی نیز می‌توان گفت پژوهش‌های قبلی صرفاً آسیب‌شناسی و ارائه راهکار پرداخته‌اند. راهکارهایی هم که ارائه داده‌اند ناظر به مردم نبوده و باید از طریق نهادهای رسمی انجام شود. در حالیکه این پژوهش با هدف پرداختن و عمق بخشی به پارادایم حکمرانی تقنینی، بنا دارد تا با مدنظر قراردادن شاخص‌های حکمرانی اسلامی، الزامات تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری کشور را با توجه به نظام فرهنگی و ارزشی جامعه شناسایی و معرفی نماید.

۴- روش شناسی

۴-۱- نوع تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ طرح تحقیق آینده نگر، از نظر نوع هدف، کاربردی و نتیجه گرا و از لحاظ ماهیت و روش گردآوری داده‌ها، یک پژوهش توصیفی-پیمایشی می‌باشد.

۴-۲- روش تحقیق

در این پژوهش به صورت ترکیبی از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای و نیز روش‌های میدانی استفاده شده است. برای قسمت ادبیات تحقیق از مطالعات کتابخانه‌ای و برای قسمت اثبات فرضیه‌ها- که از ادبیات تحقیق استخراج گردیده- از روش‌های میدانی (پرسشنامه) استفاده شده است.

۴-۳- جامعه آماری، و روش نمونه گیری

جامعه آماری تحقیق حاضر را ۷۵ نفر از صاحب نظران موضوع که عضو هیأت علمی دانشگاه‌های برتر کشور نیز هستند و با فضای علمی و اجرایی و همچنین نظام قانونگذاری آشنایی کامل دارند، تشکیل می‌دهند. قبل از شروع فرایند تحقیق از طریق روش گلوله برفی مصاحبه و پرسش از خبرگان برای شناسایی مسیر پژوهش و همچنین ابعاد مسأله انجام شد. پس از اینکه تعداد مصاحبه شوندگان به ۷۵ نفر رسید پاسخ به سؤالات مصاحبه تکراری شده و مسأله به اشباع نظری دست پیدا کرد. لذا همین تعداد نیز به عنوان جامعه آماری پژوهش در نظر گرفته شدند. حجم نمونه این تحقیق تعداد ۶۳ نفر می‌باشد که از طریق فرمول کوکران محاسبه گردیده است. شکل (۵).

$$n = \frac{\frac{Z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{Z^2 pq}{d^2} - 1 \right]}$$

$d=0.05$ $N=75$ $q=0.5$
 $Z=1.96$ $p=0.5$

$$n = \frac{\frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2}}{1 + \frac{1}{75} \left[\frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2} - 1 \right]} = \frac{\frac{0.96}{0.0025}}{1 + \frac{1}{75} \left[\frac{0.96}{0.0025} - 1 \right]} = \frac{384}{1 + \left[\frac{1}{75} \times 383 \right]} = \frac{384}{1 + 8.14} = 62.88$$

$n=62.88 \cong 63$

شکل ۵ محاسبه حجم نمونه از طریق فرمول کوکران

۴-۵- ابزار جمع آوری داده‌ها

ابزار گردآوری اطلاعات برای قسمت‌هایی که از روش مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده، فیش و برای قسمت‌هایی که از روش میدانی استفاده شده پرسشنامه می‌باشد.

۴-۶- نحوه طراحی پرسشنامه

در این پژوهش، در چارچوب اهداف و سؤالات تحقیق پرسش‌نامه‌ای تهیه و پس از اطمینان از ملاک‌های روایی و اعتبار آن، مورد استفاده قرار گرفت. جهت ساخت پرسش‌نامه از ادبیات تولید شده در مبانی و چارچوب نظری تحقیق و همچنین مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان و صاحب نظران موضوع حقوق عمومی، حقوق اساسی، حکمرانی، علوم سیاسی و ... استفاده شد. بر این اساس اقدام به طراحی گزاره‌هایی شد که بتواند نقش عوامل مختلف را در تحول مردم‌پایه نظام قانون‌گذاری بپرسد. سؤالات این پرسشنامه به صورتی تدوین گردید که پاسخگو بتواند پاسخ خود را از میان پنج گزینه (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) انتخاب نماید. این روش یکی از رایج‌ترین مقیاس‌های اندازه‌گیری ویژگی‌ها و نگرش‌های فردی است. پاسخ‌دهنده میزان موافقت خود را با هر یک از این عبارات در یک مقیاس درجه‌بندی شده نشان می‌دهد و پاسخ آزمودنی‌ها به هر یک از این گویه‌ها از نظر عددی ارزش‌گذاری می‌شود. حاصل جمع عددی این ارزش‌ها نمره آزمودنی را در این مقیاس به دست می‌دهد. نمونه‌ای از سؤالات پرسش‌نامه مذکور به قرار ذیل است.

جدول ۱ نمونه سؤال پرسش‌نامه توزیع شده

ردیف	عن وان	بسیار موافق	موافق	نظری ندارم	مخالف	کاملاً مخالف
۱	ایجاد یک تشکیلات مردمی واحد و سراسری برای راه‌بری، مدی					

ت،
برن
امه
ری
زی،
ساز
ماند
هی
،
هدا
یت،
هما
هن
گی
و
هم
چن
ین
سن
ج
ش
و
ارز
یاب
ی
کل
یه
فعا
لی
ته
ا و
فرا
یند
ها
ی
مطا
لب

					هگ رانه از مج لس شور ای اس لام ی ت وس ط منتخ ص ص ان و نخ بگ ان علو م منخ تلف در چار چو ب قوا نین رس می ک شور	۲
					ایجا د کار	

گروه‌های موضوعی با حضور رنج‌بگاران رنج‌بگاران رنج‌بگاران رنج‌بگاران رنج‌بگاران
رشته‌های مختلف علم به منظور بررسی نتایج حاصله و طرح‌ها و لوایح در دسترس

۴-۷- روش تعیین روایی و پایایی

در این تحقیق روایی ابزار اندازه گیری از طریق روش لاشه مورد بررسی قرار گرفت، برای این منظور، از تعداد ۲۰ نفر داور، متخصص و خبره خواسته شد تا هر سؤال و یا به اصطلاح گویه را در دو گزینه ضروری و غیرضروری ارزیابی کنند، سپس در فرمول مذکور تعداد داورانی که سؤالی را ضروری (مثبت) تشخیص داده‌اند محاسبه شده و در نهایت میانگین محاسبه شد. نتایج این آزمون نشان داد ضریب لاشه برابر با ۰/۷۴ می‌باشد که در مجموع ضریب اعتبار مناسبی را برای کل متغیرها نشان می‌دهد. پایایی نیز از طریق ضریب آلفای کرانباخ بررسی گردید. نتایج این آزمون نشان داد که ضریب آلفای کرانباخ کل پرسشنامه با ضریب آلفای ۰/۹۹۶ در حد بالایی است.

جدول ۲ ضریب آلفای کرانباخ کل پرسشنامه

تعداد سؤالات	آلفای کرانباخ
۱۸	۰.۹۹۶

نتایج ارائه شده در جدول ۳ نشان دهنده آن است که ضریب آلفای کرانباخ سوالات با ضریب آلفای ۰.۹۹۶ در حد بالایی است. همچنین ملاحظه جدول ضرایب آلفای هر یک از سؤالات این شاخه حاکی از آن است که حذف هر یک از سؤالات فوق به کاهش ضریب اعتبار منجر می‌شود؛ لذا لازم است همه سؤالات مورد استفاده قرار گیرد.

۴-۸- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴-۸-۱- ویژگی‌های جامعه نمونه

جدول ۳ ویژگی‌های جامعه نمونه

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۴۳	٪۶۸
زن	۲۰	٪۳۲
جمع	۶۳	٪۱۰۰
تحصیلات	فراوانی	درصد
کارشناسی ارشد	۶	٪۱۰
دانشجوی دکترا	۱۲	٪۱۹
دکترا	۴۵	٪۷۱
جمع	۶۳	٪۱۰۰
سن	فراوانی	درصد

۳۰ تا ۴۰ سال	۱۸	٪۲۹
۴۱ تا ۵۰ سال	۳۶	٪۵۷
۵۱ سال به بالا	۹	٪۱۴
جمع	۶۳	٪۱۰۰

با توجه به جدول (۳)، در این نمونه آماری (۶۳ نفر)، تعداد ۵۳ نفر (۶۸ درصد) مرد و ۲۰ نفر (۳۲ درصد) زن می‌باشند. همچنین از نظر میزان تحصیلات از کل پاسخ‌دهندگان (۶۳ نفر)، ۶ نفر (۱۰ درصد) کارشناسی ارشد، ۱۲ نفر (۱۹ درصد) دانشجوی دکترا و ۴۵ نفر (۷۱ درصد) دارای مدرک دکترا می‌باشند. و نیز از نظر وضعیت سنی از کل پاسخ‌دهندگان (۶۳ نفر)، ۱۸ نفر (۲۹ درصد) ۳۰ تا ۴۰ سال، ۳۶ نفر (۵۷ درصد) ۴۱ تا ۵۰ سال و ۹ نفر (۱۴ درصد) ۵۱ سال به بالا، سن دارند.

۲-۸-۴-آزمون نرمالیت

در ابتدا به منظور استفاده از آزمون‌های آماری به بررسی نرمال بودن توزیع متغیرهای مورد آزمون از آزمون اسمیرنوف استفاده می‌شود.

H0: داده‌ها دارای توزیع نرمال می‌باشند.

H1: داده‌ها دارای توزیع نرمال نمی‌باشند.

جدول ۴ نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف متغیرهای تحقیق

متغیر	سطح معنی داری	نتیجه آزمون
الزامات	.814	توزیع داده‌ها نرمال است
تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری	.672	توزیع داده‌ها نرمال است

با توجه به جدول ۴ سطح معنی داری آزمون نرمالیت متغیرهای تحقیق بزرگ‌تر از 0.05 می‌باشد؛ بنابراین فرضیه H_0 تأیید می‌شود یعنی توزیع داده‌ها در این نمونه آماری نرمال است، به همین علت برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون‌های رگرسیون و واریانس استفاده می‌شود.

۳-۸-۴-آزمون فرضیه تحقیق

تبیین الزامات در تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری تأثیر دارد.

فرض H_0 : تبیین الزامات در تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری تأثیر ندارد.

فرض H1: تبیین الزامات در تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری تأثیر دارد.

جدول ۵ نتایج آزمون واریانس بین تبیین الزامات و تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
رگرسیونی	1739.319	1	1739.319	18.651	.000a
باقیمانده	3730.300	40	93.257		
کل	5469.619	41			

با توجه به جدول ۵ مقدار F برابر با ۱۸/۶۵۱ گردیده که این مقدار با درجه آزادی ۱ در سطح ۰/۰۰۰ معنی دار گردیده و این سطح از ۰/۰۵ کمتر می‌باشد؛ بنابراین فرضیه H0 رد و فرضیه H1 پذیرفته می‌شود؛ یعنی تبیین الزامات در تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری تأثیر دارد.

جدول ۶ نتایج آزمون رگرسیون بین تبیین الزامات و تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری

مدل	ضریب (R)	ضریب تعیین (R2)	اصلاح ضریب تعیین	انحراف استاندارد	آزمون دوربین - واتسون
1	.564 ^a	.318	.301	9.65699	1.734

بر اساس جدول ۶ آماره دوربین - واتسون در محدوده ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد، بنابراین فرضیه استقلال خطاها تأیید می‌شود (می‌توان از رگرسیون استفاده کرد) و ضریب تعیین اصلاح شده ۰/۳۰۱ می‌باشد و به این معنی است که تبیین الزامات می‌تواند ۳۰/۱ درصد از تغییرات متغیر تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری را پیش بینی نمایند.

جدول ۷ معادله خط رگرسیون بین تبیین الزامات و تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری

مدل	ضرایب غیراستاندارد رگرسیون	ضرایب استاندارد	t	Sig.
	B	Beta		
(Constant)	33.169		3.559	.001
تبیین الزامات	.602	.564	4.319	.000

در جدول ۷ سطر اول مقادیر مربوط به آزمون معنی داری عرض از مبدأ (مقدار ضریب رگرسیون) β_0 و سطر دوم مربوط به ضریب شیب رگرسیون β_1 می‌باشد. در این جا مؤلفه تبیین الزامات متغیر مستقل (X) و مؤلفه تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری متغیر وابسته (Y) می‌باشد که با توجه به فرمول $Y=a+bx$ مقدار $a=33.169$ و $b=.602$ است؛ بنابراین معادله خط رگرسیون حاصله به صورت زیر می‌باشد:

$$\text{تبیین الزامات} = 0.602x + 33.169 = \text{تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری}$$

۵- نتیجه‌گیری

فرایند انجام تحقیق در این پژوهش که با هدف شناسایی الزامات تحول مردم‌پایه نظام قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران انجام گرفت، ابتدا از مصاحبه محققان با صاحب‌نظران موضوع از طریق روش گلوله برفی آغاز شد. سؤالاتی پیرامون مراحل انجام تحقیق، روش کار، انتخاب نظریات مبنای مقاله، آسیب‌های موجود در نظام قانونگذاری، الزامات تحول در نظام قانونگذاری، موانع موجود بر سر راه تحول در نظام قانونگذاری، راهکارهای

رفع موانع تحول و ... از صاحب‌نظران پرسیده شد. بعد از انجام ۷۵ مصاحبه و پس از اینکه پاسخ‌ها تکراری شد و کار به مرحله اشباع نظری رسید انجام مصاحبه متوقف و کار عملی روی پژوهش آغاز گردید. جمع بندی نظرات صاحب‌نظران نشان داد برای انجام این مقاله بایستی از روش آمیخته کمی و کیفی استفاده گردد. همچنین در باب انتخاب نظریات مبنا، نظریات امام خامنه‌ای (مدظله) توصیه شد. در نهایت در مورد چگونگی انجام تحقیق بنا شد تا ابتدا گزاره‌هایی مرتبط با تحول نظام قانونگذاری از ادبیات پژوهش استخراج و در اختیار جامعه آماری که همان ۷۵ نفر می‌باشند قرار گیرد. در صورت تأیید این گزاره‌ها توسط جامعه آماری، به عنوان الزامات تحول مردم‌پایه شناسایی و معرفی شوند. لذا پس از توزیع و جمع‌آوری پرسشنامه و همچنین تجزیه و تحلیل آنها با روش‌های آمار توصیفی و استنباطی، موارد ذیل به عنوان الزامات تحول مردم‌پایه شناسایی و مورد تأیید قرار گرفت:

- ایجاد یک تشکیلات مردمی واحد و سراسری برای راهبری، مدیریت، برنامه ریزی، سازماندهی، هدایت، هماهنگی و همچنین سنجش و ارزیابی کلیه فعالیت‌ها و فرایندهای مطالبه‌گرانه از مجلس شورای اسلامی توسط متخصصان و نخبگان علوم مختلف در چارچوب قوانین رسمی کشور
- پیش‌بینی ساختار مالی و اقتصادی شفاف تشکیلات مردمی - نخبگانی بدون استفاده از بودجه نهادهای دولتی و عمومی به منظور حفظ استقلال عمل در انجام فعالیت‌ها
- ایجاد فضایی در بستر وب برای انجام کلیه فعالیت‌های انسجام بخش تشکیلات مردمی با امکان نظرسنجی، تبادل اطلاعات، پایش اقدامات، انتخابات درون تشکیلاتی و ... به منظور تقویت حرکت‌های مطالبه‌گرانه
- پیش‌بینی ساز و کارهای انگیزه بخش برای تشویق نخبگان به حضور و فعالیت مردمی - نخبگانی در تشکیلات به منظور تقویت روح مطالبه‌گری، نظارت و فعالیت در تشکیلات مردمی و نخبگانی
- پیش‌بینی چارت تشکیلاتی مناسب برای انجام کلیه فعالیت‌های مطالبه‌گرانه و نظارتی مردمی - نخبگانی با رأی و نظر تمامی اعضا
- ایجاد سازوکار انجام مناظرات تخصصی با امکان داوری جمعی از خبرگان به منظور آسیب‌شناسی، مسأله‌شناسی، اولویت‌سنجی، نظارت و ...
- منسجم نمودن فعالیت‌های علمی - کاربردی اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها و نخبگان متعهد و متخصص به منظور آسیب‌شناسی طرح‌ها و لوایح در دستور کار مجلس شورای اسلامی با هدف استاندارد سازی قوانین مصوب
- ایجاد کارگروه‌های موضوعی با حضور نخبگان رشته‌های مختلف علمی به منظور بررسی تخصصی طرح‌ها و لوایح در دستور کار مجلس شورای اسلامی
- ایجاد کارگروه‌های استانی و شهرستانی با حضور نخبگان محلی به منظور تدوین نظام مسائل کشور و تدوین راهکارهای قابل اجرا
- منسجم نمودن تمام حرکت‌های جهادی مطالبه‌گرانه و همچنین ایجاد ساختار تربیت، حفظ، حمایت و تقویت نیروهای مطالبه‌گر
- تدوین اساسنامه و مرامنامه، تنظیم شرایط عضویت، فعالیت و شرکت در مناظرات تخصصی و کرسی‌های ایده‌پردازی و ... به منظور ایجاد چارچوبی محتوایی و نظری برای فعالیت مطالبه‌گرانه و نظارتی مردمی - نخبگانی
- ایجاد کارگروه تخصصی ترجمه برای گردآوری تجربیات قابل استفاده کشورهای پیشرو در زمینه‌های مختلف به منظور مطالبه از مجلس شورای اسلامی
- ایجاد تشکیلات منسجم و مردمی افکارسنجی و طراحی نظرسنجی‌های ادواری استاندارد و هدفمند به منظور پیشبرد اهداف تحولی نظام

قانونگذاری

- ایجاد شبکه تلویزیونی و رادیویی اینترنتی به منظور پوشش تمام اقدامات تشکیلات مردمی - نخبگانی تحول در نظام قانونگذاری
- طراحی ساختارهای هدفمند شایسته سالار و کاملاً شفاف در گزینش افراد فعال و اثرگذار تشکیلات مردمی - نخبگانی
- ایجاد ساختار مناسب و جامع نظریه پردازی، ایده پردازی، آزاد اندیشی باهدف بهره برداری حداکثری از ایده‌ها، توان و ظرفیت فکری و نظری.
- ایجاد ساز و کار پویا و جامع جهت ارتباط دوستانه فعالان تشکیلات مردمی تحول در نظام قانونگذاری
- ایجاد نظام جامع و هوشمند حمایت مادی و معنوی از اشخاص حقیقی و حقوقی فعال، نخبه و ممتاز در تشکیلات مردمی - نخبگانی تحول نظام قانونگذاری

منابع

۱۱- منابع و مأخذ:

- [۱]. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، (بی‌تا)، **مجموعه بیانات قابل دسترسی در:** www.khamenei.ir
- [۲]. ابراهیم، مریم (۱۳۹۳)، **مطالعه تطبیقی مبانی قانونگذاری در جمهوری اسلامی ایران و ترکیه**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد تهران مرکزی.
- [۳]. اعوانی، غلامرضا (۱۳۸۳)، **اسلام و استعداد تمدن سازی**. دفتر اول: نهضت تولید علم. قم: حوزه علمیه قم. چاپ اول.
- [۴]. اولیاء، محمد صالح (۱۳۹۹)، **آشنایی با تشکیلات (همراه با یک مثال عملی)**، تهران: کارآفرینان بصیر
- [۵]. ایزدی جلودار، لاله، (۱۳۹۵)، **بررسی نظام قانونگذاری ایران در پرتو اصل حاکمیت قانون**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
- [۶]. یوربور، کیوان (۱۳۹۲)، **آسیب شناسی فرآیند قانونگذاری در ایران**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد تهران مرکزی.
- [۷]. تجری، شهاب (۱۳۷۹)، **عقلانیت در قانونگذاری**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- [۸]. تسلیمی، محمدسعید (۱۳۹۷)، **موانع رفتاری پایه در نهادینه سازی تشکیلات**، دانش مدیریت، سال یازدهم، شماره ۴۳، زمستان ۱۳۷۷.
- [۹]. حاجی حسینی، حجت الله. (۱۳۸۳). **مبانی نظری توسعه از دیدگاه مکاتب**. فصلنامه توسعه تکنولوژی، سال دوم، شماره پنجم.
- [۱۰]. رجب زاده، ایمان (۱۳۹۱)، **چالش‌های قانون گذاری کیفی ایران پس از انقلاب اسلامی**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران.
- [۱۱]. عبداللهی، حسین (۱۳۹۵)، **نظام حکومتی و قانونگذاری در اندیشه طراحان جمهوری اسلامی ایران**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه قم.
- [۱۲]. علاقه‌بندان، اکرم (۱۳۸۰)، **نظام قانونگذاری در اتحادیه اروپایی**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- [۱۳]. غلامعلی پور، ناصر (۱۳۸۴)، **حدود قانونگذاری در جمهوری اسلامی ایران**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- [۱۴]. کریمی تبار، نسرین (۱۳۸۳)، **سیر تحول نظام قانونگذاری در انقلاب فرانسه**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- [۱۵]. محمودیان، اسدالله (۱۳۹۳)، **بایسته‌های قانون گذاری کیفی**، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.

- [۱۶]. معلوف، لويس (۱۹۸۶)، المنجد في اللغة و الادب و العلوم، بيروت: الطبعه الكاتوليكيه.
- [۱۷]. معین، محمد، (۱۳۷۱). فرهنگ فارسی. جلد سوم، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- [۱۸]. میرخلیلی (۱۳۹۲)، احزاب و قانون‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه باقرالعلوم (ع).
- [۱۹]. نجم‌الساداتی یزدی، مسعود (۱۳۹۳)، در مورد شیوه‌های قانونگذاری در ایران - سوئد - بلژیک - ژاپن، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- [۲۰]. خدایی فرد، فروزان ؛ خوشکام، محبوبه و پورقرایی، پوریا، (۱۳۸۹)، تعریف تشکیلات، تاریخچه تشکیلات در جهان و ایران، سازمان هواشناسی کشور.
- [۲۱]. هاشمی، سید محمد، (۱۳۷۹). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم، تهران، نشر دادگستر
- [۲۲]. والی زاده، محمد جواد. (۱۳۹۲/۵/۲۲). تبیین سخنان امام خامنه‌ای در دیدار با اساتید دانشگاه‌ها. قابل مشاهده در:
- [23]. <http://borhan.ir/NSite/FullStory/News/?Id=5662>